

Model Validation of ‘Child Thinking Development’ Components in the ‘Philosophy for Children’ Program Based on Islamic Epistemology

✉ **Mozhgan Qeisari Ramezani** / PhD in Philosophy of Education, Payame Noor University, Tehran, Iran mj.qeisari@gmail.com

Marjan Masoumi Fard / Associate Professor in the Department of Educational Sciences, Payame Noor University, Tehran, Iran dr.masoomifard@pnu.ac.ir

Sadeq Rezaei / Associate Professor in the Department of Educational Sciences, Amin University, Tehran, Iran sadeghrezacee61@apu.ac.ir

Mahdi Mahmoodi / Associate Professor in the Department of Educational Sciences, Payame Noor University, Tehran, Iran mahmodi86@pnu.ac.ir

Received: 2024/11/01 - **Accepted:** 2025/06/25

Abstract

The present study aims to validate the model of ‘child thinking development’ components in the ‘Philosophy for Children’ program based on Islamic epistemology. The research method is applied in terms of its purpose and is qualitative in terms of the data type, conducted using content analysis. Legitimacy is calculated using Cronbach's alpha coefficient, and composite reliability. Data analysis is performed using SPSS-V23 and Smart PLS-V3 softwares. According to the conclusion of this research, the development of child thinking in ‘the Philosophy for Children’ program based on Islamic epistemology consists of 159 indicators, 32 components, and seven dimensions: "moral development of children and their understanding of value issues," "fostering rational thinking," "intuitive and philosophical perspectives," "enhancing political and economic understanding," "enhancing epistemological understanding," "disciplining and educating children," and "having knowledge of God." Additionally, the characteristics of child thinking development, from the perspective of Islamic epistemology, includes creating a free space for discussion and criticism, encouraging questioning and deep thinking, presenting Islamic philosophical issues in simple language, and focusing on the development of abstract thinking skills. Finally, according to this research, the model for the development of child thinking in the ‘Philosophy for Children’ program based on Islamic epistemology is valid.

Keywords: Child Thinking Development, Philosophy for Children Education, Islamic Epistemology.

اعتبارسنجی الگوی مؤلفه‌های پرورش تفکر کودک در برنامه آموزش فلسفه برای کودکان بر مبنای معرفت‌شناسی اسلامی

mj.qeisari@gmail.com

dr.masoomifard@pnu.ac.ir

sadeghrezaeae61@apu.ac.ir

mahmodi86@pnu.ac.ir

✉ه مؤگان قیصری رضانیان / دکتری فلسفه تعلیم و تربیت، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

مرجان معصومی فرد / دانشیار گروه علوم تربیتی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

صادق رضایی / دانشیار گروه علوم تربیتی، دانشگاه امین، تهران، ایران

مهدی محمودی / دانشیار گروه علوم تربیتی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

دریافت: ۱۴۰۳/۰۸/۱۱ - پذیرش: ۱۴۰۴/۰۴/۰۴

چکیده

پژوهش حاضر با هدف اعتبارسنجی الگوی مؤلفه‌های پرورش تفکر کودک در برنامه آموزش فلسفه برای کودکان بر مبنای معرفت‌شناسی اسلامی انجام پذیرفت. روش پژوهش برحسب هدف، کاربردی و برحسب نوع داده، کیفی بوده و به روش تحلیل محتوا انجام شده است. تعیین روایی از ضریب آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی محاسبه شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزارهای Smat Pls-V3 و Spss-V23 استفاده شد. یافته‌ها نشان دادند که پرورش تفکر کودک در آموزش فلسفه برای کودکان بر مبنای معرفت‌شناسی اسلام شامل ۱۵۹ شاخص، ۳۲ مؤلفه و هفت بعد «اخلاقی شدن کودک و فهم مباحث ارزشی»، «ایجاد تفکر عقلی»، «دیدگاه شهودی و فلسفی»، «ارتقای درک سیاسی و اقتصادی»، «ارتقای درک معرفت‌شناسی»، «تأدیب و تربیت کودک» و «درک خداشناسی» بود. همچنین ویژگی‌های پرورش تفکر کودک از منظر معرفت‌شناسی اسلامی شامل ایجاد فضای آزاد برای بحث و انتقاد، تشویق به پرسش و تفکر عمیق، ارائه مسائل فلسفه اسلامی به زبان ساده و توجه به توسعه قدرت تفکر انتزاعی بود. در نهایت، الگوی پرورش تفکر کودک در آموزش فلسفه برای کودکان بر مبنای معرفت‌شناسی اسلام از اعتبار مناسبی برخوردار بود.

کلیدواژه‌ها: پرورش تفکر کودک، آموزش فلسفه برای کودکان، معرفت‌شناسی اسلام.

فلسفه برای کودکان قصد دارد با به‌چالش کشیدن باورهای اخلاقی، اعم از درست و نادرست، کودک را به درک درست‌تر و استوارتری از قوانین اخلاقی برساند. تدریس فلسفه به کودکان قابلیت‌های زبان‌شناسی، انطباقی و شناختی بچه‌ها را تقویت می‌کند. دانش‌آموزان در برابر گفت‌وگوی کلاسی قدرت مقاومت نداشته، چاره‌ای جز وارد شدن به بحث و مطرح کردن افکار خود ندارند. در این طرح، کودک خود را در موقعیت‌های عینی و تجربیات شخصی درگیر می‌کند؛ هیجانانگیز را مورد تحقیق قرار می‌دهد تا به باور موجهی درباره یک موقعیت اخلاقی یا غیراخلاقی دست یابد. این باور موجه می‌تواند قدرت تصمیم‌گیری او را در موقعیت‌های مشابه در آینده تحت تأثیر قرار دهد. با این روش، مهارت‌های شناختی به‌جای اینکه با تمرین‌های جداگانه‌ای به‌دست آیند، در زمینه خود کسب می‌شوند (محمدیان و فرقانی، ۱۳۹۷). فلسفه، مهارت‌های تحقیق را در اختیار دانش‌آموزان می‌گذارد تا آنها انسان‌های متفکر، دقیق و منطقی‌تری شوند. در بحث و گفت‌وگوست که بچه‌ها هوشیاری و تفکر دقیق و ماهرانه را به‌تدریج کسب می‌کنند و درست همان‌طور که زبان در حین بازی با سهولت بیشتری آموخته می‌شود، فلسفه برای کودکان نیز کمک می‌کند که دانش‌آموزان در حین بحث، جایی که اجباری ندارند به نتایج از پیش تعیین‌شده‌ای برسند، استدلال را بیاموزند. بحث‌های بدون جهت‌گیری این امکان را به دانش‌آموزان می‌دهد که نظرات خود را در ارتباط با نظرات دیگران کشف و کامل کنند. دانش‌آموزان بین خودشان شور می‌کنند؛ سپس این فرایند مشورت توسط تک‌تک دانش‌آموزان درونی‌سازی می‌شود و خود شروع به فکر می‌کنند. این مشورت‌های گروهی در کلاس موجب تفکر می‌شود که ماهرانه و حساب‌شده است. تفکری که از ملاک‌های مناسب استفاده می‌کند، خوداصلاحگر است و نسبت به محتوای کلام حساس است. این تفکر، نه یک تفکر معمولی، بلکه تفکر انتقادی است (محمدی، ۱۳۹۹).

امروزه در دنیا به زبان کودکی به کودکان فلسفه می‌آموزند. نگاه مدرن به مسائل حیات، امروزه پیشروان علمی دنیا را به اینجا رسانده است که باید فلسفه را از دوره دبستان به کودکان تعلیم داد؛ البته به زبان کودکی. این مثالی است برای روشن شدن این مطلب که آموزش و پرورش چقدر می‌تواند در آینده کشور اثر بگذارد (بخش‌هایی از سخنان مقام معظم رهبری در دیدار معلمان سراسر کشور، ۱۳۸۵/۰۲/۱۲). قدرت تمییز، داوری و استدلال، از اهمیت انکارناپذیری در زندگی فردی و حیات جمعی برخوردار است. نقش این امور را در تفاهم میان آدمیان و در نتیجه، نشاندن «گفت‌وگو» به‌جای «تزعاج» در درون و میان تمدن‌ها نیز نمی‌توان نادیده گرفت. با وجود این، حتی در گروه‌های فلسفه دانشگاه‌ها نیز بسیاری از دانشجویان فاقد قدرت تمییز، داوری و استدلال‌اند (عنابتانی، ۱۳۹۷).

البته این معضل به کشورهای جهان سوم محدود نمی‌شود. در کشورهای پیشرفته و کشورهای غربی نیز این امر محسوس بوده است؛ اما اندیشمندان و فلاسفه این کشورها مدتی (حدود نیم‌قرن) است که دست‌به‌کار

شده‌اند. در این مدت، تلاش‌های بسیاری انجام شده است. در این زمینه مطالعات و تحقیقات بسیاری به عمل آمده و کنفرانس‌های متعددی تشکیل شده است و با عنایت به این امر که برای تقویت توانایی‌های ذهنی و استدلالی افراد دانشگاه بسیار دیر است، به این نتیجه رسیده‌اند که باید این کار را از دوران کودکی آغاز کرد. بدین ترتیب، شاخه دیگری از فلسفه متولد شده که «فلسفه برای کودکان» نام گرفته است. از این طریق، فلسفه وارد دبستان‌ها و مدرسه‌های راهنمایی شده است. این برنامه در حال حاضر در بیش از سی کشور جهان، از استرالیا گرفته تا ایسلند، از بلغارستان تا برزیل و از کانادا تا تایوان، به شانزده زبان در حال اجراست. پروفیسور متیو لیپمن بنیان‌گذار این برنامه است. برنامه او، یعنی فلسفه او برای کودکان، جایزه سال ۲۰۰۱ انجمن فلسفه را به خود اختصاص داد. این برنامه از طریق یونسکو و انجمن معلمان فلسفه آمریکا تقدیر شده است. لیپمن نویسنده یا نویسنده همکار ۲۶ کتاب در زمینه فلسفه تعلیم و تربیت است. تفکر هر انسانی دارای ارزش واقعی و ابدی نیست و تفکر ارزشمند از نظر خدای متعال، مشروط و مقید به بیداری، قیام، حرکت و حیات متفکر است. بنا بر نقل شیخ کلینی علیه السلام در کتاب «تفکر» اصول کافی، از امام صادق علیه السلام درباره کیفیت تفکری که از نماز شب هم بهتر است، پرسیدند. حضرت پاسخ فرمودند: «باید از خرابه‌ها و خانه‌ها مرور کند و به آنها بگوید: کجایند ساکنان تو؟ کجایند سازندگان تو؟ چه شده؟ چرا با من سخن نمی‌گویی؟»

الگوی اسلامی تربیت عقلانی، پرورش متفکر قیام‌کننده از ماده به معنا و ملک به ملکوت است و بسترسازی برای شکوفایی تمام ارزش‌های انسانی و تحقق انسان کامل را دنبال می‌کند؛ نه تربیت مغز متفکری که چون ربات انسان‌نما فقط در خدمت تولید علوم ابزاری، توسعه صنعتی و افزایش رفاه مادی برای مستکبران و دنیاطلبان قرار گیرد. بنابر الگوی اسلامی تربیت عقلانی، فاصله گرفتن از دنیا و قیام برای خدا، مقدمه تفکر است؛ حال آنکه بنا بر الگوهای رایج غربی، توجه به دنیا و تلاش برای عمران و آبادی آن، شرط تحقق انسان متفکر و اندیشمند است (خطیبی، ۱۳۹۴). اعتصامی و شفیق‌آبادی (۱۴۰۱) به این نتایج دست یافتند که رویکرد فرایندی آموزش فلسفه برای کودک بر راهبردهای خودتنظیمی و اشتیاق تحصیلی دانش‌آموزان تأثیر معناداری دارد. ایرانی‌شاهی و همکاران (۱۳۹۶) نیز پژوهش درباره اثربخشی آموزش فلسفه برای کودکان بر تربیت شهروندی دانش‌آموزان را به صورت کمی انجام داده و به این نتیجه رسیده‌اند که فلسفه برای کودکان برنامه‌ای است که با هدف آموزش استدلال و مهارت‌های تفکر به کودکان ارائه شده است و سعی دارد بتواند تأثیری مثبت و ارزشمند بر چگونگی تفکر کودکان و نوجوانان داشته باشد. ترما (Termaat, 2023) در پژوهشی به بررسی فلسفه برای کودکان در تدریس تفکر پرداخته که در مجله فلسفه برای کودکان منتشر شده است. این پژوهش به بررسی تأثیر آموزش فلسفه بر یادگیری و قدرت تحلیل و تعلیم در کودکان پرداخته است. در واقع، این پژوهش به صورت کیفی

تأثیر آموزش فلسفه بر میزان یادگیری کودکان را تبیین کرده است. ایشکلار و اوزتورک (Iş klar & Öztürk, 2022) در پژوهشی به صورت مستقل به بررسی دیدگاه معلمان دبستان درباره کتاب‌های فلسفه تهیه شده برای کودکان پرداخته‌اند. در واقع، این پژوهش به بررسی برخی نقدها و چالش‌های موجود در کتب فلسفه پرداخته است. لون (Lone, 2022) نیز در پژوهشی به صورت مستقل به بررسی «بازسازی در فلسفه برای کودکان»، پرداخته است. در این پژوهش، نویسنده به تبیین تأثیر برخی تغییرات و تجددگرایی در مباحث و آموزش فلسفه به کودک پرداخته است.

آموزش فلسفه به کودکان بدین دلیل اهمیت دارد که فلسفه در پاسخ به پرسش‌های بنیادین بشری ریشه دارد. کودکان به طور طبیعی همواره در جست‌وجوی پاسخ به پرسش‌هایی درباره هستی، خدا، انسان و جهان اطراف خود هستند. آموزش فلسفه به آنها امکان می‌دهد که این پرسش‌ها را با روشی منظم و عمیق بررسی کنند و تحلیل‌های انتقادی و خلاقانه‌ای از آنها ارائه دهند. این امر، علاوه بر تقویت قوای ذهنی کودکان، به پرورش تفکر انتقادی و پرسشگری آنان کمک می‌کند. همچنین برنامه آموزش فلسفه برای کودکان فرصتی است تا نگرش‌ها و آموزه‌های فلسفی را با توجه به معرفت‌شناسی اسلامی بررسی کند و زمینه‌های پذیرش، تغییر و تعدیل این برنامه در نظام تربیتی کشور را فراهم آورد. این امر به تعامل و هماهنگی بیشتر میان فلسفه و آموزه‌های دینی کمک خواهد کرد. در مجموع، آموزش فلسفه به کودکان فرصتی را برای درک عمیق‌تر و منظم‌تر پدیده‌های پیرامون و پرورش قوای ذهنی و تفکر انتقادی آنان فراهم می‌کند که در نهایت به تربیت شهروندانی آگاه و متفکر منجر خواهد شد. نتایج حاصل از مقاله می‌تواند دستمایه‌ای برای مجریان برنامه فلسفه برای کودکان و در راستای پرورش تفکر کودک با نظر به معرفت‌شناسی اسلامی به‌عنوان فلسفه تأثیرگذار در نظام تربیتی ایران باشد.

روش پژوهش

روش پژوهش برحسب هدف کاربردی، برحسب نوع داده کیفی و برحسب زمان گردآوری داده، مقطعی است و برحسب روش گردآوری داده‌ها یا ماهیت و روش پژوهش، تحلیل محتواست. جامعه آماری پژوهش حاضر مشتمل بر دویخس زیر است: الف) استادان دانشگاه‌های استان تهران در سال ۱۴۰۰-۱۴۰۱ طبق ملاک‌های ورودی؛ ۱. دارا بودن حداقل پانزده سال سابقه تدریس و تحصیل مرتبط با موضوع؛ ۲. دارای مدرک دکتری تخصصی و عضو هیئت علمی در رشته‌های فلسفه تعلیم و تربیت، علوم تربیتی، علوم دینی و...؛ ۳. تخصص و تجربه کافی در زمینه فلسفه تعلیم و تربیت، علوم تربیتی، علوم دینی و...، نظیر تدوین مقاله، کتاب، طرح پژوهشی و...؛ ب) صاحب‌نظران کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان و مسئولان ذی‌ربط آموزش و پرورش مطابق با ملاک‌های ورودی؛ ۱. دارا بودن حداقل ده سال سابقه کار مرتبط با موضوع؛ ۲. حداقل دارای مدرک

کارشناسی ارشد در رشته‌های فلسفه تعلیم و تربیت، علوم تربیتی، علوم دینی و...؛ ۳. تخصص و تجربه کافی در زمینه فلسفه تعلیم و تربیت، علوم تربیتی، علوم دینی و...، نظیر تدوین مقاله، کتاب، طرح پژوهشی و... . در این پژوهش از روش نمونه‌گیری غیرتصادفی از نوع هدفمند برای انتخاب مصاحبه‌شونده‌ها و بر اساس ملاک‌های ورود در پژوهش استفاده شد. در این روش، انتخاب موارد نمونه توسط پژوهشگر با توجه به هدف‌های مطالعه و ماهیت تحقیق صورت گرفته است. لازم به ذکر است که در این پژوهش، شانزده مصاحبه‌شونده با توجه به اصل اشباع در نظر گرفته شدند؛ یعنی مصاحبه‌شونده‌های شماره ۱۷ و ۱۸ کد جدیدی به مصاحبه‌ها اضافه نکردند و مصاحبه متوقف شد.

ابزار گردآوری داده‌ها: در قسمت مرور سیستماتیک، اطلاعات از طریق مطالعه کتب، نشریات، منابع اینترنتی و پایگاه‌های اطلاعاتی جمع‌آوری و پس از انتخاب منابع، نسبت به تهیه منابع، فیش برداری و ترجمه متون مورد نظر در خصوص آثار اخوان الصفا، شیخ‌الرئیس، ملاصدرا، مطهری، ابن خلدون، خواجه نصیرالدین طوسی و غزالی اقدام شده است. حاصل این بخش مشخص کردن شاخص‌های پرورش تفکر کودک در آموزش فلسفه برای کودکان بر مبنای معرفت‌شناسی اسلام بر اساس مبانی نظری و پیشینه پژوهش می‌باشد. همچنین در قسمت مصاحبه، در این پژوهش از مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته استفاده شد. در مصاحبه‌های انفرادی با مصاحبه‌شوندگان، برای بررسی مقدماتی، از یازده سؤال مصاحبه استفاده شد که این سؤال‌ها برگرفته از موضوع، الگو و اهداف پژوهش بود. علاوه بر سؤال‌های زیر، پژوهشگر سؤال‌های فرعی دیگری نیز در کنار هر سؤال برای درک تجارب شرکت‌کنندگان در حین مصاحبه مطرح کرد.

پرسش‌نامه محقق ساخته ارائه الگوی پرورش تفکر کودک در آموزش فلسفه بر مبنای معرفت‌شناسی اسلام: این پرسش‌نامه شامل ۹۹ گویه با طیف پنج‌گزینه‌ای لیکرت است که با مرور مبانی نظری، پیشینه پژوهش و نیز نتایج مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته (با تحلیل مضمون از طریق مضامین پایه، سازمان‌دهنده و فراگیر)، تدوین شده است. مشخصات پرسش‌نامه در جدول ۱ قابل مشاهده است:

جدول ۱. اطلاعات مربوط به پرسش‌نامه پژوهش

مفهوم	بعد	مؤلفه	تعداد گویه
اخلاقی شدن کودک و فهم مباحث ارزشی		آموزش ارزش‌های اسلامی	۲۳
		فهم مفاهیم اسلامی	
		الهام از شخصیت‌های اخلاقی	
		آموزش و توجه به عبادات	
		رسیدگی به رفتارها و اخلاقیات	
		تشویق به مشارکت و خدمت به دیگران	
ایجاد تفکر عقلی، استدلالی و منطقی		توجه به اهمیت عقل	۱۲
		آموزش منطق	
		تشویق به پرسش و تفکر	
		آموزش تفکر نقادانه	
		آشنایی با منابع اسلامی	
توجه به نقش علم و دانش			
دیدگاه شهودی و فلسفی		تأکید بر معرفت از طریق تجربه	۱۹
		اهمیت تفکر فلسفی در معرفت‌شناسی	
		نقش حکمت در معرفت‌شناسی	
		نقش آیات قرآن و روایات اسلامی	
		تأکید بر دعوت به تفکر و اندیشه	
ارتقای درک سیاسی و اقتصادی		مفهوم عدالت	۱۴
		مشارکت و شورا	
		مقابله با فساد و استبداد	
		احترام به حقوق انسانی	
		مفهوم مسئولیت اجتماعی	
ارتقای درک معرفت‌شناسی و هستی‌شناسی		توحید و اعتقاد به وجود خداوند	۱۱
		توجه به مقصد انسانی	
		ارزش‌های اخلاقی	
تأدیبات و تربیت کودک		توجه به تربیت معنوی	۱۰
		تعلیم و تربیت بر اساس قرآن و سنت	
		رشد فکری و عقلانی	
درک خداشناسی		وحدت الهی	۱۰
		آشنایی با صفات الهی	
		تأثیر خداشناسی بر زندگی	
		پرهیز از شرک	

با توجه به سؤال‌های پژوهش، از روش‌های استنباطی (آزمون تی تک‌نمونه‌ای و آزمون تحلیل عاملی تأییدی) با استفاده از نرم‌افزارهای Spss-V23 و Smat Pls-V3 استفاده شد.

یافته‌های پژوهش

در جدول ۲، مضامین برای شاخص‌ها، مؤلفه‌ها و ابعاد پرورش تفکر کودک در آموزش فلسفه برای کودکان بر مبنای معرفت‌شناسی اسلام آورده شده است.

جدول ۲. مضامین سازمان‌دهنده مرتب‌سازی شده شاخص‌ها، مؤلفه‌ها و ابعاد پرورش تفکر کودک در آموزش فلسفه

ردیف	مفاهیم استخراجی اولیه	کد
۱	آشنایی با مفاهیم اصلی	A
۲	ارائه نمونه‌های عملی	A
۳	روش‌های تحقق ارزش‌ها	A
۴	توسعه مهارت‌ها و فرهنگ‌های اسلامی	A
۵	تربیت انسانی	A
۶	مطالعه منابع انسانی	B
۷	تفکر و تحلیل	B
۸	مشارکت در گروه‌های مطالعاتی	B
۹	توجه به سازوکارهای تفسیری	B
۱۰	مشاوره از مراجع تقلید	B
۱۱	مطالعه منابع انسانی	B
۱۲	استفاده از روش‌های تفسیری	B
۱۳	بررسی تاریخیچه و سیر تکامل مفاهیم	B
۱۴	مشارکت در گروه‌های مطالعاتی	B
۱۵	استفاده از مشاوره	B
۱۶	مطالعه زندگی‌نامه شخصیت‌های اسلامی	C
۱۷	تأمل در مفاهیم اسلامی در زندگی شخصیت‌های اسلامی	C
۱۸	تحلیل نظری شخصیت‌های اسلامی	C
۱۹	مشارکت در مجامع علمی و فرهنگی	C
۲۰	اقتدا و پیروی	C
۲۱	معرفت در مورد مفاهیم دینی	D
۲۲	روش‌های آموزش عبادات	D
۲۳	درک معانی و مفاهیم عبادات	D
۲۴	ارتقای مهارت‌های عبادی	D
۲۵	تأمل در ارتباط عبادات با زندگی	D
۲۶	آموزش ارزش‌ها و اصول اخلاقی	E
۲۷	توجه به معرفت‌شناسی اخلاقی	E
۲۸	تربیت اخلاقی	E
۲۹	مسئولیت‌پذیری اخلاقی	E
۳۰	وجود روحیه خدمت	F

ردیف	مفاهیم استخراجی اولیه	کد
۳۱	تشویق به احساس همبستگی	F
۳۲	ترویج اخلاق خیرخواهانه	F
۳۳	توسعه ارتباط انسانی	F
۳۴	تربیت انسان بر اساس معرفت	F
۳۵	تشویق به تفکر و تدبیر	G
۳۶	ترویج دانش و علم	G
۳۷	ارزش قرآن و حدیث	G
۳۸	توجه به اندیشه و عقلانیت	G
۳۹	ترویج مبانی منطقی	G
۴۰	تشویق به تحلیل و بررسی	G
۴۱	احترام به انسان به‌عنوان مخلوق عقلانی	G
۴۲	توجه به تحلیل منطقی	H
۴۳	توجه به استدلال قوی	H
۴۴	ترویج استفاده از منطق در بررسی مسائل دینی	H
۴۵	توجه به اصول منطقی قرآن و حدیث	H
۴۶	ترویج احترام به قواعد و اصول منطقی	H
۴۷	توجه به منطق در فهم و تفاسیر دینی	H
۴۸	تشویق به پرسش و بحث	I
۴۹	ترویج ارزش‌های عقلانیت	I
۵۰	توجه به روش‌های تفکر اسلامی	I
۵۱	تشویق به مطالعه و تحقیق	I
۵۲	ترویج احترام به متفکران و علما	I
۵۳	توجه به تفسیر عقلانی از مفاهیم دینی	J
۵۴	تشویق به بررسی منابع اسلامی	J
۵۵	ترویج ارزش‌های عدالت و انصاف	J
۵۶	تشویق به استدلال منطقی	J
۵۷	توجه به تفکر دینی در زمینه‌های مختلف	J
۵۸	تحلیل متون قرآنی	K
۵۹	مفاهیم عرفانی	K
۶۰	مطالعه منابع فقهی	K
۶۱	اهمیت علم و دانش در قرآن	L
۶۲	احترام به عالمان و دانشمندان	L
۶۳	تشویق به کسب علم	L
۶۴	الهام از درس‌ها و توصیه‌های انبیا و پیامبران	M
۶۵	مفهوم «فطرت» و تجربه در اسلام	M

کد	مفاهیم استخراجی اولیه	ردیف
M	اهمیت قرآن و حدیث به‌عنوان معرفت تجربی	۶۶
N	توجه به مبانی ایمانی	۶۷
N	بررسی دیدگاه‌های فلسفی متعدد	۶۸
N	رویکردهای اخلاقی و عرفانی	۶۹
N	تأمل در آثار فلسفی و ادبی	۷۰
O	عدالت	۷۱
O	مشارکت مردم	۷۲
O	توسعه اقتصادی	۷۳
O	حفظ حقوق اجتماعی	۷۴
O	حفظ حقوق بشر	۷۵
O	حفظ امنیت	۷۶
O	ترویج فرهنگ اسلامی	۷۷
P	اخلاق	۷۸
P	عبادت	۷۹
P	دانش	۸۰
P	معاملات	۸۱
P	اجتماع	۸۲
P	عدالت	۸۳
P	توبه	۸۴
Q	تأکید بر معرفت به خدا	۸۵
Q	تأکید بر تفکر در آیات قرآن	۸۶
Q	تأکید بر ارتباط علم و دین	۸۷
Q	تأکید بر تفکر در روایات اسلامی	۸۸
Q	تأکید بر تفکر در فلسفه اسلامی	۸۹
R	عدل الهی	۹۰
R	توجه به حقوق دیگران	۹۱
R	توجه به مساوات	۹۲
R	توجه به عدم تبعیض	۹۳
R	توجه به حقوق انسان	۹۴
R	توجه به توازن	۹۵
S	توجه به نظرات و پیشنهادهای دیگران	۹۶
S	توجه به نظرات مختلف	۹۷
S	توجه به شورا	۹۸
S	توجه به مشارکت عمومی	۹۹
T	توجه به عدالت	۱۰۰

ردیف	مفاهیم استخراجی اولیه	کد
۱۰۱	توجه به شفافیت	T
۱۰۲	توجه به نظارت	T
۱۰۳	توجه به امانت	T
۱۰۴	توجه به مسئولیت	T
۱۰۵	توجه به حقوق زنان	U
۱۰۶	توجه به حقوق کودکان	U
۱۰۷	توجه به حقوق مسلمانان و غیرمسلمانان	U
۱۰۸	توجه به حقوق اقلیت‌ها	U
۱۰۹	توجه به حقوق بشر در جنگ	U
۱۱۰	توجه به حفظ محیط زیست	V
۱۱۱	توجه به حقوق شهروندان	V
۱۱۲	عظمت و قدرت خدا	W
۱۱۳	عدالت خدا	W
۱۱۴	رحمت و حکمت خدا	W
۱۱۵	توکل به خدا	W
۱۱۶	پایبندی به دین	W
۱۱۷	توجه به خداوند	X
۱۱۸	توجه به رسالت پیامبران	X
۱۱۹	توجه به قرآن	X
۱۲۰	توجه به عدالت و محبت	X
۱۲۱	توجه به عمل و عبادت	X
۱۲۲	توجه به توحید و وحدت	X
۱۲۳	خیرخواهی	Y
۱۲۴	تواضع	Y
۱۲۵	بخشش	Y
۱۲۶	استقامت	Y
۱۲۷	تلاش برای بهبود جامعه	Y
۱۲۸	صداقت	Y
۱۲۹	توجه به آثار اخلاقی	Z
۱۳۰	توجه به رفتار صالح	Z
۱۳۱	توجه به مردم و رفتاری بدون اغراق و تکبر	Z
۱۳۲	تعلیم و تربیت بر پایه آموزش مبانی دینی، احکام و اخلاق اسلامی	AA
۱۳۳	ترویج فرهنگ دینی	AA
۱۳۴	ترویج عدالت در رفتار با دیگران به منظور ارتقای ارزش‌های اخلاقی و اجتماعی	AA
۱۳۵	ترویج همدلی	AA

ردیف	مفاهیم استخراجی اولیه	کد
۱۳۶	پابندی به وعده‌ها و عهدهای داده‌شده	AA
۱۳۷	ترویج همکاری و تعاون	AA
۱۳۸	تحلیل و انتقادسازی	BB
۱۳۹	ترویج خلاقیت، ابتکار و نوآوری به‌منظور شکوفایی فردی و جامعه‌ای	BB
۱۴۰	ترویج اندیشه‌های پژوهشی و علمی	BB
۱۴۱	ترویج اندیشه‌های منطقی و روش‌های استدلال	BB
۱۴۲	اندیشه‌های فلسفی و تفکر عمیق	BB
۱۴۳	عبودیت	CC
۱۴۴	اخلاص	CC
۱۴۵	استماع و اطاعت	CC
۱۴۶	تلاش برای رضایت خدا	CC
۱۴۷	تفکر و تدبیر در آثار خلقت	DD
۱۴۸	مطالعه قرآن و سنت	DD
۱۴۹	ترویج محبت و عشق به خدا	DD
۱۵۰	ارتباط با خالق	EE
۱۵۱	تعیین هدف در زندگی	EE
۱۵۲	تحمل در برابر دشواری‌ها	EE
۱۵۳	تسلیم به قضا و قدر	EE
۱۵۴	اعتقاد به وجود خدا	EE
۱۵۵	پرهیز از تصویرسازی	FF
۱۵۶	پرهیز از اعتقاد به قوانین غیرالهی	FF
۱۵۷	پرهیز از تعصب و تفرقه	FF
۱۵۸	پرهیز از تکبر و خودپرستی	FF
۱۵۹	پرهیز از استعانت از غیر خدا	FF

جدول ۲، سهم فراوانی کدهای اولیه در شناسایی کدهای ثانویه را نشان می‌دهد. همان‌طور که در بالا مشخص شد، بعد از کدگذاری ۱۵۹ مضمون پایه، ۳۲ مضمون سازمان‌دهنده و هفت مضمون فراگیر شناسایی شد. برای بررسی برازش الگوی نهایی، پرسش‌نامه سنجش الگو برای تعیین درجه تناسب الگو به‌صورت طیف پنج‌درجه‌ای تنظیم و در اختیار شانزده نفر از متخصصان این حوزه قرار داده شد؛ سپس داده‌های جمع‌آوری شده با استفاده از آزمون تی تک‌نمونه‌ای مورد ارزیابی قرار گرفت که نتایج آن در جدول ۳ قابل مشاهده است.

جدول ۳. نتایج آزمون تی تک‌نمونه‌ای برای تعیین درجه تناسب الگوی پیشنهادی برای ارائه الگوی نهایی

میانگین مورد انتظار = ۳							
ردیف	آیتم	سؤالات	میانگین	انحراف معیار	آماره تی	درجه آزادی	سطح معناداری
۱	تطبیق	آیا مفاهیم از داده‌های بررسی شده از مبانی نظری و مصاحبه با خبرگان تولید شده است؟	۳/۴۱	۱/۲۷	۹/۴۲	۱۵	۰/۰۰
۲	قابلیت فهم	آیا عوامل شناسایی شده از وضوح کافی برخوردارند و به شکل کلی نظام‌مند به هم مرتبط شده‌اند؟	۳/۷۸	۱/۲۵	۱۱/۷۴	۱۵	۰/۰۰
		آیا عوامل شناسایی به خوبی طبقه‌بندی و نام‌گذاری شده‌اند؟	۳/۶۵	۱/۳۶	۸/۶۷	۱۵	۰/۰۰
۳	قابلیت تعمیم	آیا الگو چنان تبیین شده است که تغییر شرایط متفاوت را در نظر بگیرد و قابلیت تعمیم داشته باشد؟	۳/۸۱	۱/۲۱	۱۰/۵۵	۱۵	۰/۰۰
		آیا شرایط کلانتری (متغیرهای مزاحم) که ممکن است بر پدیده مورد مطالعه اثر گذارد، تشریح شده است؟	۳/۷۶	۱/۱۵	۱۰/۱۹	۱۵	۰/۰۰
۴	کنترل	آیا یافته‌های حاصل که بر اساس آن الگو طراحی شده‌اند، با اهمیت به نظر می‌رسند؟	۳/۷۵	۰/۸۴	۱۲/۸۶	۱۵	۰/۰۰

نتایج جدول ۳ بدین شرح است:

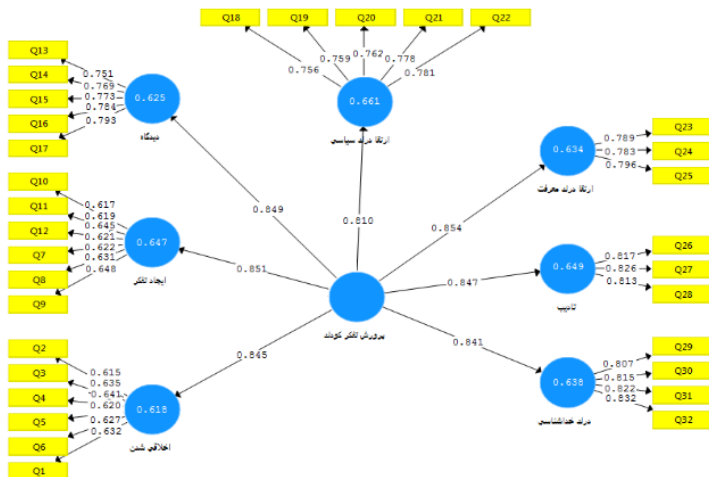
۱. **تطبیق:** در تطبیق، آماره تی محاسبه شده (۹,۴۲) در سطح ۰,۰۱ معنادار است. مقایسه میانگین این جزء از الگو (۳,۴۱) با میانگین مورد انتظار نشان می‌دهد که تطبیق الگو از نظر متخصصان دارای اعتبار است و با اطمینان ۹۹ درصد مورد تأیید قرار گرفته است.

۲. **قابلیت فهم:** در قابل فهم بودن الگو، آماره تی محاسبه شده (۱۰,۲۰) در سطح ۰,۰۱ معنادار است. مقایسه میانگین این جزء از الگو (۳,۷۱) با میانگین مورد انتظار نشان می‌دهد که قابلیت فهم الگو از نظر متخصصان دارای اعتبار بوده و با اطمینان ۹۹ درصد مورد تأیید قرار گرفته است. در مورد سؤالات مربوط به قابلیت فهم، آماره تی محاسبه شده برای هر دو سؤال در سطح ۰,۰۱ معنادار بوده و میانگین مشاهده شده در هر یک از این دو سؤال، از میانگین مورد انتظار (۳) بالاتر است؛ لذا از نظر متخصصان، سؤالات یاد شده جزء قابلیت فهم الگو محسوب می‌شوند.

۳. **قابلیت تعمیم:** در قابل تعمیم بودن الگو، آماره تی محاسبه شده (۱۰,۳۷) در سطح ۰,۰۱ معنادار است. مقایسه میانگین این جزء از الگو (۳,۷۸) با میانگین مورد انتظار نشان می‌دهد که قابلیت تعمیم الگو از نظر متخصصان دارای اعتبار بوده و با اطمینان ۹۹ درصد مورد تأیید قرار گرفته است. در مورد سؤالات مربوط به قابلیت تعمیم، آماره تی محاسبه شده برای هر دو سؤال در سطح ۰,۰۱ معنادار بوده و میانگین مشاهده شده در هر یک از این دو سؤال از میانگین مورد انتظار (۳) بالاتر است؛ لذا از نظر متخصصان، سؤالات یادشده جزء قابلیت تعمیم الگو محسوب می‌شوند.

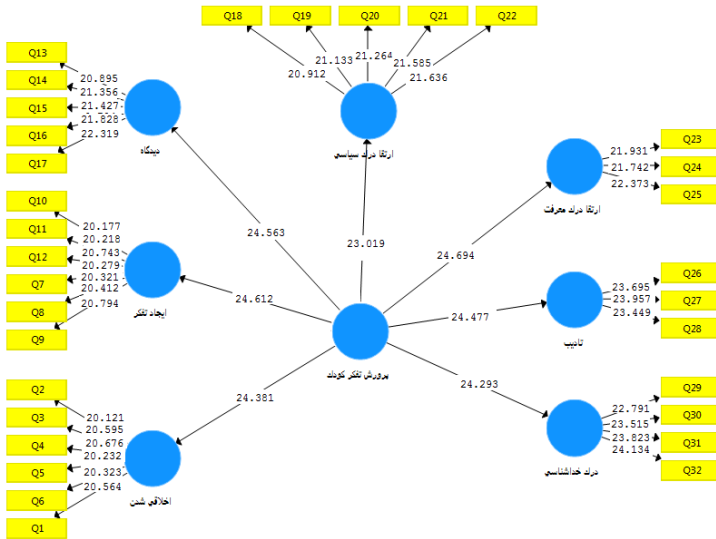
۴. **کنترل:** در کنترل الگو، آماره تی محاسبه شده (۱۲,۸۶) در سطح ۰,۰۱ معنادار است. مقایسه میانگین این جزء از الگو (۳,۷۵) با میانگین مورد انتظار نشان می‌دهد که قابل کنترل بودن الگو از نظر متخصصان دارای اعتبار بوده و با اطمینان ۹۹ درصد مورد تأیید قرار گرفته است. در مورد سؤال مربوط به کنترل، آماره تی محاسبه شده در سطح ۰,۰۱ معنادار بوده و میانگین مشاهده شده از میانگین مورد انتظار (۳) بالاتر است؛ لذا از نظر متخصصان، سؤال یادشده جزء کنترل الگو محسوب می‌شود.

در شکل ۱، بارهای عاملی برای ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های پرورش تفکر کودک در آموزش فلسفه برای کودکان بر مبنای معرفت‌شناسی اسلام آورده شده است. شکل ۱. اعتبار کمی الگوی پرورش تفکر کودک در آموزش فلسفه برای کودکان بر مبنای معرفت‌شناسی اسلام در حالت بار عاملی

چنان‌که در شکل ۱ ملاحظه می‌شود، بار عاملی برای تمامی مؤلفه‌ها و شاخص‌ها بالاتر از ۰,۴ است که بیانگر قابل قبول بودن تبیین شاخص‌ها برای هر یک از مؤلفه‌ها و مؤلفه‌ها برای هر یک از ابعاد است. در شکل ۲ نیز ضرایب معناداری تی الگو آورده شده است.

شکل ۲. اعتبار کمی الگوی پرورش تفکر کودک در آموزش فلسفه برای کودکان بر مبنای معرفت‌شناسی اسلام در حالت معناداری ضرایب

چنان که در شکل ۲ قابل مشاهده است، ضریب معناداری تی برای هر یک از شاخص‌ها و مؤلفه‌ها بالاتر از ۲,۵۸ شده است و لذا با ۹۹ درصد اطمینان، همه شاخص‌ها برای هر یک از مؤلفه‌ها و مؤلفه‌ها برای هر یک از ابعاد تأیید می‌شود و هیچ شاخص و مؤلفه‌ای نیاز به حذف شدن ندارد.

جدول ۴. ضرایب مسیر، مقادیر معناداری و وضعیت آنها

وضعیت	مقدار تی	ضریب مسیر	مسیر	
تأیید شد	۲۳/۰۱۹	۰/۸۱۰	←	پرورش تفکر کودک
تأیید شد	۲۴/۵۶۳	۰/۸۴۹		
تأیید شد	۲۴/۲۹۳	۰/۸۴۱		
تأیید شد	۲۴/۶۱۲	۰/۸۵۱		
تأیید شد	۲۴/۳۸۱	۰/۸۴۵		
تأیید شد	۲۴/۶۹۴	۰/۸۵۴		
تأیید شد	۲۴/۴۷۷	۰/۸۴۷		

در جدول ۴، ضرایب مسیر به همراه مقادیر معناداری آورده شده است. چنان که ملاحظه می‌شود، همه مسیرها مورد پذیرش قرار گرفته‌اند.

بحث و نتیجه‌گیری

برای بررسی برازش الگوی نهایی، پرسش‌نامه محقق‌ساخته سنجش الگوی برگرفته از اجزای الگو، برای تعیین درجه تناسب الگو به صورت طیف پنج‌درجه‌ای تنظیم شد و در اختیار شانزده نفر از متخصصان این حوزه قرار گرفت؛ سپس داده‌های جمع‌آوری‌شده با استفاده از آزمون تی تک‌نمونه‌ای مورد ارزیابی قرار گرفت که نتایج آن نشان داد، الگوی پرورش تفکر کودک در آموزش فلسفه برای کودکان بر مبنای معرفت‌شناسی اسلام، از جنبه‌های قابلیت تطبیق، قابلیت فهم، قابلیت تعمیم و قابلیت کنترل، دارای اعتبار بالایی است. این امر نشان می‌دهد که الگوی طراحی‌شده می‌تواند ابزاری ارزشمند برای پرورش تفکر کودک در آموزش فلسفه برای کودکان بر مبنای معرفت‌شناسی اسلام باشد. در ادامه به تبیین هر یک از این چهار مؤلفه پرداخته می‌شود.

قابلیت تطبیق: الگوی پرورش تفکر کودک در آموزش فلسفه برای کودکان بر مبنای معرفت‌شناسی اسلام، بر اساس مبانی نظری و پیشینه پژوهش و همچنین مصاحبه با خبرگان طراحی شده است. این امر نشان می‌دهد که الگوی طراحی‌شده، با نیازها و شرایط دانش‌آموزان شهر مشهد سازگار است.

تطبیق بین مبانی نظری و مصاحبه با خبرگان: مبانی نظری و پیشینه پژوهش نشان می‌دهد که آموزش فلسفه برای کودکان، نیازمند توجه به عواملی مانند ایجاد تفکر انتقادی و پویا، ارتقای پرسشگری و مطالبه‌گری در کودک، ایجاد شناخت و معرفت در کودک، و... است. مصاحبه با خبرگان نیز نشان داد که این عوامل برای تفکر کودک در آموزش فلسفه برای کودکان بر مبنای معرفت‌شناسی اسلام اهمیت دارند. بنابراین، تطبیق بین مبانی نظری و مصاحبه با خبرگان، نشان می‌دهد که الگوی طراحی‌شده با نیازها و شرایط دانش‌آموزان شهر مشهد سازگار است.

قابلیت فهم: عوامل تشکیل‌دهنده الگوی پرورش تفکر کودک در آموزش فلسفه برای کودکان بر مبنای معرفت‌شناسی اسلام، به صورت واضح و نظام‌مند تعریف شده‌اند. نام‌گذاری عوامل نیز مناسب و مرتبط با موضوع است. این امر باعث می‌شود که الگوی طراحی‌شده، برای معلمان و سایر دست‌اندرکاران آموزش و پرورش قابل فهم و استفاده باشد. این قابلیت فهم از سه جنبه زیر قابل ملاحظه است:

- **وضوح:** عوامل تشکیل‌دهنده الگوی پرورش تفکر کودک در آموزش فلسفه برای کودکان بر مبنای معرفت‌شناسی اسلام به صورت واضح و بدون ابهام تعریف شده‌اند. این امر باعث می‌شود که معلمان و سایر دست‌اندرکاران آموزش و پرورش بتوانند به راحتی مفهوم آنها را درک کنند.

- **نظام‌مند بودن:** عوامل تشکیل‌دهنده الگوی پرورش تفکر کودک در آموزش فلسفه برای کودکان بر مبنای معرفت‌شناسی اسلام، به صورت نظام‌مند و منطقی با یکدیگر مرتبط شده‌اند. این امر باعث می‌شود که الگوی طراحی‌شده یکپارچه و منسجم باشد.

- **نام‌گذاری مناسب عوامل:** نام‌گذاری عوامل تشکیل‌دهنده الگوی پرورش تفکر کودک در آموزش فلسفه برای کودکان بر مبنای معرفت‌شناسی اسلام، مناسب و مرتبط با موضوع است. این امر باعث می‌شود که معلمان و سایر دست‌اندرکاران آموزش و پرورش بتوانند به راحتی مفهوم آنها را درک کنند.

قابلیت تعمیم: الگوی پرورش تفکر کودک در آموزش فلسفه برای کودکان بر مبنای معرفت‌شناسی اسلام، بر اساس نظریه‌های فلسفی و مذهبی موفق در سایر کشورها طراحی شده است. این امر نشان می‌دهد که الگوی طراحی شده قابلیت تعمیم به جوامع بزرگ‌تر با وجود متغیرهای مزاحم را دارد؛ زیرا الگوی پرورش تفکر کودک در آموزش فلسفه برای کودکان بر مبنای معرفت‌شناسی اسلام، بر اساس نظریه‌های فلسفی و مذهبی طراحی شده است.

قابلیت کنترل: عوامل تشکیل‌دهنده الگوی پرورش تفکر کودک در آموزش فلسفه برای کودکان بر مبنای معرفت‌شناسی اسلام، دارای اهمیت و تأثیرگذاری بالایی هستند. این امر نشان می‌دهد که الگوی طراحی شده می‌تواند تأثیر مثبتی بر پرورش تفکر کودک در آموزش فلسفه برای کودکان بر مبنای معرفت‌شناسی اسلام داشته باشد.

ایجاد تفکر عقلی، استدلالی و منطقی می‌تواند به تقویت مهارت‌های تفکر انتقادی، آموزش روش‌های استدلال و منطق، تقویت توانایی حل مسئله و ایجاد زمینه برای پرسشگری و جست‌وجوی حقیقت منجر شود. دیدگاه شهودی و فلسفی باعث تقویت قدرت تخیل و خلاقیت، ایجاد زمینه برای تفکر انتزاعی، آشنایی با مفاهیم فلسفی، مانند وجود، ماهیت، علم و معرفت، و ایجاد زمینه برای طرح پرسش‌های فلسفی شود. ارتقای درک سیاسی و اقتصادی به آشنایی با مفاهیم سیاسی و اقتصادی، تقویت قدرت تحلیل مسائل سیاسی و اقتصادی، ایجاد زمینه برای مشارکت در جامعه و تقویت حس مسئولیت‌پذیری منجر می‌شود. ارتقای درک معرفت‌شناسی و هستی‌شناسی می‌تواند باعث آشنایی با مبانی معرفت‌شناسی و هستی‌شناسی اسلام، تقویت قدرت تفکر درباره ماهیت وجود، ایجاد زمینه برای جست‌وجوی حقیقت و تقویت ایمان و اعتقاد به وجود خداوند شود. تأدیب و تربیت کودک سبب آموزش آداب معاشرت، تقویت نظم و انضباط، ایجاد زمینه برای رشد شخصیت کودک و تقویت اعتمادبه‌نفس می‌شود و در نهایت، درک خداشناسی باعث آشنایی با صفات خداوند، تقویت ایمان و اعتقاد به وجود خداوند، ایجاد زمینه برای عبادت و شکرگزاری و تقویت معنویت می‌گردد.

همچنین این پژوهش رویکردی نوآورانه در آموزش فلسفه به کودکان را ارائه داده است که بر مبنای معرفت‌شناسی اسلام و با در نظر گرفتن ویژگی‌های رشدی و شناختی کودکان طراحی شده است. بر اساس یافته‌های این تحقیق، الگوی پرورش تفکر کودک در آموزش فلسفی مبتنی بر معرفت‌شناسی اسلام، چهارچوبی جامع و منسجم است که می‌تواند به پرورش ابعاد مختلف تفکر کودک، از جمله اخلاقی شدن، تفکر عقلی و استدلالی، دیدگاه شهودی و فلسفی، درک سیاسی - اقتصادی، معرفت‌شناسی و هستی‌شناسی، تربیت و خداشناسی کمک کند. این رویکرد منحصر به فرد و جامع می‌تواند چشم‌اندازی ارزشمند در زمینه آموزش فلسفه به کودکان ارائه دهد.

منابع

- اعتصامی، حمیده و شفیق‌آبادی، عبدالله (۱۴۰۱). اثربخشی آموزش فلسفه برای کودکان بر رشد اخلاقی دانش‌آموزان پسر پایه ششم دبستان. *مجله فرهنگ مشاوره و روان‌درمانی*، ۱۳(۵۲)، ۲۵۵-۲۳۳.
- ایران‌شاهی، مسلم؛ پیرانی، ذبیح؛ رضایی، محمدهاشم و سیفی، محمد (۱۳۹۶). اثربخشی آموزش فلسفه‌ورزی کودکان بر اخلاق شهروندی و مؤلفه‌های آن در دانش‌آموزان دختر ابتدایی. *فصلنامه علمی پژوهشی پژوهش‌های اعتقادی - کلامی*، ۷(۱)، ۳۰۵-۳۲۳.
- حسینی خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۸۵/۰۲/۱۲). «فلسفه برای کودکان و تفکر در آموزش و پرورش در بیانات امام خامنه‌ای». *خبرگزاری تسنیم*. به‌نشانی: <https://www.tasnimnews.com/fa/news/1395/06/06/1169331>
- خطیبی، حسین (۱۳۹۴). تربیت فکری و عقلانی کودکان در الگوی تربیتی اسلام، با نگاهی تطبیقی به طرح آموزش فلسفه به کودکان. *پژوهشنامه تربیت تبلیغی*، ۹(۲)، ۱۹۰-۱۵۱.
- عناستانی، فاطمه (۱۳۹۷). *پرورش رشد و تعالی در محیط‌های آموزشی*. تهران: فروغ سیمرغ.
- محمدی، عباس (۱۳۹۹). *ارائه ملی از برنامه آموزش فلسفه به کودکان بر اساس مبانی اسلامی*. هشتمین همایش علمی پژوهشی علوم تربیتی و روان‌شناسی، آسیب‌های اجتماعی و فرهنگی ایران. تهران: مرکز مطالعات و تحقیقات اسلامی سروش حکمت.
- محمدیان، بنت‌الهدی و فرقدانی، آزاده (۱۳۹۷). اثربخشی آموزش فلسفه برای کودکان بر ارزیابی تعارض بین والدین و خودگردانی تحصیلی. *نشریه تفکر و کودک*، ۱۹(۱)، ۷۲-۵۳.

Işıklar, S., & Öztürk, Y. A. (2022). The effect of philosophy for children (P4C) curriculum on critical thinking through philosophical inquiry and problem solving skills. *International Journal of Contemporary Educational Research*, 9(1), 130-142.

Lone, J. M. (2022). *A companion to public philosophy*. United States: Wiley-Blackwell.

Termaat, A. (2023). Framing, classification, and conceptual linkages: What can interdisciplinary practice in small secondary schools contribute to the curriculum conversation? *The Curriculum Journal*, 35(2), 145-167.

پیوست: پرسش‌نامه

بسمه تعالی

با سلام و احترام خدمت استاد گرامی

پرسش‌نامه حاضر در راستای پژوهش این‌جانب مژگان قیصری رضانیان با عنوان «اعتبارسنجی الگوی مؤلفه‌های پرورش تفکر کودک در برنامه آموزش فلسفه برای کودکان بر مبنای معرفت‌شناسی اسلامی» تدوین شده و امید است به‌واسطه نظرات ارزشمند شما موجب دستیابی و طراحی الگوی پرورش تفکر کودک در آموزش فلسفه برای کودکان بر مبنای معرفت‌شناسی اسلام شود. خواهشمند است با مطالعه دقیق سؤالات و انتخاب گزینه مناسب، بر اساس نظرات و تجربیات و دیدگاه‌های ارزشمند خود، پژوهشگر را در انجام این پژوهش یاری فرمایید. بدیهی است که پاسخ دقیق و اندیشمندانه جناب‌عالی در افزایش اعتبار نتایج و پیشبرد اهداف این پژوهش بسیار مؤثر خواهد بود.

پیشاپیش از همکاری صمیمانه شما تشکر می‌کنم

با تقدیم احترام

قیصری

مشخصات فردی:

جنس: مرد زن

تحصیلات: کارشناسی ارشد دکتری

سابقه کار: کمتر از ۵ سال ۵ تا ۱۰ سال ۱۱ تا ۱۵ سال بیشتر از ۱۵ سال

سن: کمتر از ۳۵ سال ۳۵ تا ۴۰ سال ۴۱ تا ۴۵ سال بیشتر از ۴۵ سال

آدرس ایمیل جهت دریافت نتایج:

کاملاً موافقم: ۵

موافقم: ۴

نظری ندارم: ۳

مخالفم: ۲

کاملاً مخالفم: ۱

ردیف	گویه	۱	۲	۳	۴	۵
۱	آشنایی با مفاهیم اصلی					
۲	ارائه نمونه‌های عملی					
۳	روش‌های تحقق ارزش‌ها					
۴	توسعه مهارت‌ها و فرهنگ‌های اسلامی					
۵	تربیت انسانی					
۶	مطالعه منابع انسانی					
۷	تفکر و تحلیل					
۸	مشارکت در گروه‌های مطالعاتی					
۹	توجه به سازوکارهای تفسیری					
۱۰	مشاوره از مراجع تقلید					
۱۱	مطالعه منابع انسانی					
۱۲	استفاده از روش‌های تفسیری					
۱۳	بررسی تاریخچه و سیر تکامل مفاهیم					
۱۴	مشارکت در گروه‌های مطالعاتی					

					استفاده از مشاوره	۱۵
					مطالعه زندگی‌نامه شخصیت‌های اسلامی	۱۶
					تأمل در مفاهیم اسلامی در زندگی شخصیت‌های اسلامی	۱۷
					تحلیل نظری شخصیت‌های اسلامی	۱۸
					مشارکت در مجامع علمی و فرهنگی	۱۹
					اقتدا و پیروی	۲۰
					معرفت در مورد مفاهیم دینی	۲۱
					روش‌های آموزش عبادات	۲۲
					درک معانی و مفاهیم عبادات	۲۳
					ارتقای مهارت‌های عبادی	۲۴
					تأمل در ارتباط عبادات با زندگی	۲۵
					آموزش ارزش‌ها و اصول اخلاقی	۲۶
					توجه به معرفت‌شناسی اخلاقی	۲۷
					تربیت اخلاقی	۲۸
					مسئولیت‌پذیری اخلاقی	۲۹
					وجود روحیه خدمت	۳۰
					تشویق به احساس همبستگی	۳۱
					ترویج اخلاق خیرخواهانه	۳۲
					توسعه ارتباط انسانی	۳۳
					تربیت انسان بر اساس معرفت	۳۴
					تشویق به تفکر و تدبیر	۳۵
					ترویج دانش و علم	۳۶
					ارزش قرآن و حدیث	۳۷
					توجه به اندیشه و عقلانیت	۳۸
					ترویج مبانی منطقی	۳۹
					تشویق به تحلیل و بررسی	۴۰
					احترام به انسان به‌عنوان مخلوق عقلانی	۴۱
					توجه به تحلیل منطقی	۴۲
					توجه به استدلال قوی	۴۳

					ترویج استفاده از منطق در بررسی مسائل دینی	۴۴
					توجه به اصول منطقی قرآن و حدیث	۴۵
					ترویج احترام به قواعد و اصول منطقی	۴۵
					توجه به منطق در فهم و تفاسیر دینی	۴۷
					تشویق به پرسش و بحث	۴۸
					ترویج ارزش‌های عقلانیت	۴۹
					توجه به روش‌های تفکر اسلامی	۵۰
					تشویق به مطالعه و تحقیق	۵۱
					ترویج احترام به متفکران و علما	۵۲
					توجه به تفسیر عقلانی از مفاهیم دینی	۵۳
					تشویق به بررسی منابع اسلامی	۵۴
					ترویج ارزش‌های عدالت و انصاف	۵۵
					تشویق به استدلال منطقی	۵۶
					توجه به تفکر دینی در زمینه‌های مختلف	۵۷
					تحلیل متون قرآنی	۵۸
					مفاهیم عرفانی	۵۹
					مطالعه منابع فقهی	۶۰
					اهمیت علم و دانش در قرآن	۶۱
					احترام به عالمان و دانشمندان	۶۲
					تشویق به کسب علم	۶۳
					الهام از درس‌ها و توصیه‌های انبیا و پیامبران	۶۴
					مفهوم «فطرت» و تجربه در اسلام	۶۵
					اهمیت قرآن و حدیث به عنوان معرفت تجربی	۶۶
					توجه به مبانی ایمانی	۶۷
					بررسی دیدگاه‌های فلسفی متعدد	۶۸
					رویکردهای اخلاقی و عرفانی	۶۹
					تأمل در آثار فلسفی و ادبی	۷۰
					عدالت	۷۱
					مشارکت مردم	۷۲

					توسعه اقتصادی	۷۳
					حفظ حقوق اجتماعی	۷۴
					حفظ حقوق بشر	۷۵
					حفظ امنیت	۷۶
					ترویج فرهنگ اسلامی	۷۷
					اخلاق	۷۸
					عبادت	۷۹
					دانش	۸۰
					معاملات	۸۱
					اجتماع	۸۲
					عدالت	۸۳
					توبه	۸۴
					تأکید بر معرفت به خدا	۸۵
					تأکید بر تفکر در آیات قرآن	۸۶
					تأکید بر ارتباط علم و دین	۸۷
					تأکید بر تفکر در روایات اسلامی	۸۸
					تأکید بر تفکر در فلسفه اسلامی	۸۹
					عدل الهی	۹۰
					توجه به حقوق دیگران	۹۱
					توجه به مساوات	۹۲
					توجه به عدم تبعیض	۹۳
					توجه به حقوق انسان	۹۴
					توجه به توازن	۹۵
					توجه به نظرات و پیشنهادهای دیگران	۹۶
					توجه به نظرات مختلف	۹۷
					توجه به شورا	۹۸
					توجه به مشارکت عمومی	۹۹
					توجه به عدالت	۱۰۰
					توجه به شفافیت	۱۰۱
					توجه به نظارت	۱۰۲
					توجه به امانت	۱۰۳

					توجه به مسئولیت	۱۰۴
					توجه به حقوق زنان	۱۰۵
					توجه به حقوق کودکان	۱۰۶
					توجه به حقوق مسلمانان و غیرمسلمانان	۱۰۷
					توجه به حقوق اقلیت‌ها	۱۰۸
					توجه به حقوق بشر در جنگ	۱۰۹
					توجه به حفظ محیط زیست	۱۱۰
					توجه به حقوق شهروندان	۱۱۱
					عظمت و قدرت خدا	۱۱۲
					عدالت خدا	۱۱۳
					رحمت و حکمت خدا	۱۱۴
					توکل به خدا	۱۱۵
					پایبندی به دین	۱۱۶
					توجه به خداوند	۱۱۷
					توجه به رسالت پیامبران	۱۱۸
					توجه به قرآن	۱۱۹
					توجه به عدالت و محبت	۱۲۰
					توجه به عمل و عبادت	۱۲۱
					توجه به توحید و وحدت	۱۲۲
					خیرخواهی	۱۲۳
					تواضع	۱۲۴
					بخشش	۱۲۵
					استقامت	۱۲۶
					تلاش برای بهبود جامعه	۱۲۷
					صداقت	۱۲۸
					توجه به آثار اخلاقی	۱۲۹
					توجه به رفتار صالح	۱۳۰
					توجه به مردم و رفتاری بدون اغراق و تکبر	۱۳۱
					تعلیم و تربیت بر پایه آموزش مبانی دینی، احکام و اخلاق اسلامی	۱۳۲
					ترویج فرهنگ دینی	۱۳۳
					ترویج عدالت در رفتار با دیگران به منظور ارتقای ارزش‌های اخلاقی و اجتماعی	۱۳۴

					ترویج همدلی	۱۳۵
					پایبندی به وعده‌ها و عهدهای داده‌شده	۱۳۶
					ترویج همکاری و تعاون	۱۳۷
					تحلیل و انتقادسازی	۱۳۸
					ترویج خلاقیت، ابتکار و نوآوری به‌منظور شکوفایی فردی و جامعه‌ای	۱۳۹
					ترویج اندیشه‌های پژوهشی و علمی	۱۴۰
					ترویج اندیشه‌های منطقی و روش‌های استدلال	۱۴۱
					اندیشه‌های فلسفی و تفکر عمیق	۱۴۲
					عبودیت	۱۴۳
					اخلاص	۱۴۴
					استماع و اطاعت	۱۴۵
					تلاش برای رضایت خدا	۱۴۶
					تفکر و تدبیر در آثار خلقت	۱۴۷
					مطالعه قرآن و سنت	۱۴۸
					ترویج محبت و عشق به خدا	۱۴۹
					ارتباط با خالق	۱۵۰
					تعیین هدف در زندگی	۱۵۱
					تحمل در برابر دشواری‌ها	۱۵۲
					تسلیم به قضا و قدر	۱۵۳
					اعتقاد به وجود خدا	۱۵۴
					پرهیز از تصویرسازی	۱۵۵
					پرهیز از اعتقاد به قوانین غیرالهی	۱۵۶
					پرهیز از تعصب و تفرقه	۱۵۷
					پرهیز از تکبر و خودپرستی	۱۵۸
					پرهیز از استعانت از غیر خدا	۱۵۹